

УДК 339.13 : 330.341.1

В. А. Ткачук,д. е. н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародної діяльності та розвитку, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9684-8625>**О. М. Лабенко,**к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9192-9891>**Л. А. Олійник,**к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8163-3763>**Ю. В. Біляк,**к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9766-4780>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.19.9

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ТА РЕГУЛЯТОРНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

V. Tkachuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work, International Activity and Development, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

O. Labenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

L. Oliinyk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Yu. Bilyak,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THEORETICAL, APPLIED AND REGULATORY ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE ORGANIC AQUACULTURE MARKET IN UKRAINE

Обґрунтовано, що одним з пріоритетів розвитку індустрії органічних технологій виступає введення додаткових потужностей у виробництво органічної продукції аквакультури. Встановлено, що виробництво органічної продукції аквакультури є вагомим чинником збереження водних екосистем та примноження біорізноманіття іхтіофауни. Доведено, що наявність значного ресурсно-виробничого та науково-освітнього потенціалу розвитку вітчизняного рибного господарства створює сприятливі передумови для нарощення обсягів виробництва органічної продукції аквакультури. Обґрунтовано, що фундаментальною передумовою становлення ринку органічної продукції аквакультури є те, що перехід суб'єктів рибогосподарського підприємництва на технології органічного виробництва потребує здійснення додаткових витрат, пов'язаних зі зміною раціону годівлі різноманітних видів іхтіофауни та створенням

інфраструктурних умов для ведення аквакультури у відповідності з міжнародними стандартами застосування органічних технологій у рибогосподарській діяльності. Встановлено, що в контексті реалізації пріоритетів введення додаткових потужностей в органічний сегмент вітчизняної аквакультури принципового значення набуває створення відповідних інституціональних передумов для діяльності іноземних інвесторів та міжнародних венчурних фондів у національному сегменті виробництва органічної продукції аквакультури. Обґрунтовано, що прискорення процесів розвитку органічних технологій у сфері аквакультури залежить від застосування на загальнонаціональному та місцевому рівнях комплексу бюджетних преференцій для суб'єктів підприємницької діяльності, котрі спеціалізуються на виробництві органічної кормової бази, використання якої у виробництві продукції аквакультури дасть змогу виконати спеціальні вимоги, котрі пред'являються в Європейському Союзі до суб'єктів органічної аквакультури. Дослідження показали, що місцеве самоврядування сільських територій, для яких індустрія аквакультури виступає однією з основних структуроутворюючих ланок місцевої економіки, має використати існуючі інституційні можливості щодо реалізації угод публічно-приватного партнерства в частині розбудови інфраструктури виробництва органічної продукції аквакультури.

It is substantiated that one of the priorities for the development of the organic technology industry is the introduction of additional capacities for the production of organic aquaculture products. It has been established that the production of organic aquaculture products is an important factor in the preservation of aquatic ecosystems and the increase of fish biodiversity. It is proved that the availability of significant resource, production, scientific and educational potential of the domestic fishery creates favourable conditions for increasing the production of organic aquaculture products. It is substantiated that a fundamental prerequisite for the establishment of the market for organic aquaculture products is that the transition of fishery business entities to organic production technologies requires additional costs associated with changing the diet of various species of fish fauna and creating infrastructure conditions for aquaculture in accordance with international standards for the use of organic technologies in fisheries. It is established that in the context of implementing the priorities for introducing additional capacities into the organic segment of domestic aquaculture, it is of fundamental importance to create appropriate institutional prerequisites for the activities of foreign investors and international venture capital funds in the national segment of organic aquaculture production. It is substantiated that acceleration of the processes of development of organic technologies in the field of aquaculture depends on the application at the national and local levels of a set of budgetary preferences for business entities specialising in the production of organic feedstock, the use of which in the production of aquaculture products will allow to meet the special requirements imposed by the European Union on organic aquaculture entities. Studies have shown that local governments of rural areas, for which the aquaculture industry is one of the main structural elements of the local economy, should use the existing institutional opportunities to implement public-private partnership agreements in terms of developing the infrastructure for the production of organic aquaculture products.

Ключові слова: рибне господарство, органічна продукція, аквакультура, ринок, водні екосистеми, бюджетно-податкові інструменти, сільські території.

Key words: fisheries, organic products, aquaculture, market, aquatic ecosystems, fiscal instruments, rural areas.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Важливим сегментом ринку продовольства є ринок органічної продукції, оскільки виступає вагомим структуроутворюючою ланкою переходу на екологічнобезпечені технології виробництва продовольчих товарів та забезпечує конкурентні переваги вітчизняних товаровиробників на ринках інших країн. Особливої ваги в умовах необхідності підвищення рівня продовольчої безпеки країни та окремих регіонів набуває ринок органічної продукції аква-

культури. Перехід суб'єктів рибогосподарського підприємництва на технології органічного виробництва потребує здійснення додаткових витрат, пов'язаних зі зміною раціону годівлі різноманітних видів іхтіофауни та створенням інфраструктурних умов для ведення аквакультури у відповідності з міжнародними стандартами застосування органічних технологій у рибогосподарській діяльності. Важливим чинником становлення ринку органічної продукції аквакультури є формування системи регуляторного впливу на цінову політику виробників та поведінку посередницьких структур, а також на розвиток логістично-складської інфраст-

руктури зберігання рибної продукції органічного походження. Розбудова національного ринку органічної продукції виступає вагомим передумовою підвищення рівня конкурентоспроможності рибогосподарської галузі в цілому та нарощення експортного потенціалу суб'єктів рибогосподарського підприємництва, тому розроблення теоретико-прикладних та регуляторних аспектів становлення даного ринку є важливим завданням теорії і методології управління національним господарством.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній економічній літературі вже тривалий період обґрунтовується доцільність нарощення потенціалу виробництва органічної продукції аквакультури [2—5; 9], виходячи з передового іноземного досвіду та перспектив залучення значних інвестиційних впливів у даний сегмент рибогосподарської діяльності. Зокрема, Д. Федчишин та І. Ігнатенко наголошують, що у всьому світі органічна аквакультура стає все більш привабливою. До інвестиційних проєктів у межах такої аквакультури включаються великі світові венчурні фонди. Ці проєкти враховуються під час проведення наукових досліджень тощо. Інноваційні розробки знаходять підтримку урядів багатьох країн, міжнародних організацій, приватних інвесторів [9, с. 144]. Враховуючи наявний ресурсно-виробничий та науково-освітній потенціал розвитку вітчизняного рибного господарства та аквакультури в цілому, Україна має значні резерви щодо нарощення обсягів виробництва органічної продукції аквакультури з огляду на світові тренди стратегічного інвестування саме даного сегменту рибогосподарської діяльності. За таких умов принципового значення набуває створення відповідних інституціональних передумов для діяльності іноземних інвесторів та міжнародних венчурних фондів у національному сегменті виробництва органічної продукції аквакультури. Також необхідно враховувати, що перехід на органічні методи виробництва продукції аквакультури потребує як технологічного переозброєння, так і перегляду раціону годівлі, що потребує великих сум інвестиційних впливів.

О. Гафурова акцентує увагу на першочерговості удосконалення нормативно-правового підґрунтя регуляторного впливу на розвиток сегменту виробництва органічної продукції аквакультури. На її думку, українське аграрне законодавство про органічну аквакультуру має

бути спрямоване на забезпечення державної підтримки суб'єктів господарювання, які здійснюють вказаний вид діяльності. Крім того, з метою підвищення захисту прав споживачів органічної продукції, необхідним є його удосконалення у напрямі врахування вимог законодавства ЄС [2, с. 32—33]. Враховуючи вищий рівень затратності виробництва органічної продукції аквакультури порівняно з виробництвом аналогічної продукції за традиційними технологіями, саме чинник прямої та непрямої державної підтримки може виступити основним детермінантом нарощення потужностей в органічному сегменті аквакультури в цілому. Тому забезпечення інформованості суб'єктів рибогосподарського підприємництва стосовно наявності законодавчої норми щодо можливості отримання бюджетної допомоги в частині організації виробництва продукції аквакультури органічного походження є чи не основним фактором стимулювання рибогосподарських підприємств до використання органічних технологій для вирощування різноманітних видів іхтіофауни.

На факторі вищого рівня затратності виробництва органічної продукції аквакультури акцентує увагу також Д. Кіншак. На його думку, виробники органічної продукції аквакультури потребують відповідної фінансової підтримки з боку держави на етапі створення і розвитку органічного виробництва продукції аквакультури [5, с. 36]. Фінансова підтримка потрібна не лише для того, щоб забезпечити використання органічних технологій вирощування різноманітних видів іхтіофауни, а й для реалізації інших критично необхідних для забезпечення органічного ланцюга у виробництві органічної продукції аквакультури заходів — подолання забрудненості водойм, нарощення виробництва органічних кормів, проведення сертифікації органічної продукції аквакультури.

Тобто становлення ринку органічної продукції аквакультури потребує удосконалення інституційного середовища регуляторного впливу на пропозицію органічної рибної продукції, інституціоналізації перевірених світовою практикою інструментів та методів прямої і непрямої бюджетної підтримки суб'єктів органічного рибогосподарського підприємництва, застосування регуляторів фінансово-економічного стимулювання налагодження виробництва органічних кормів та недопущення забруднення водойм, які виступають ареалом вирощування різноманітних видів іхтіофауни.

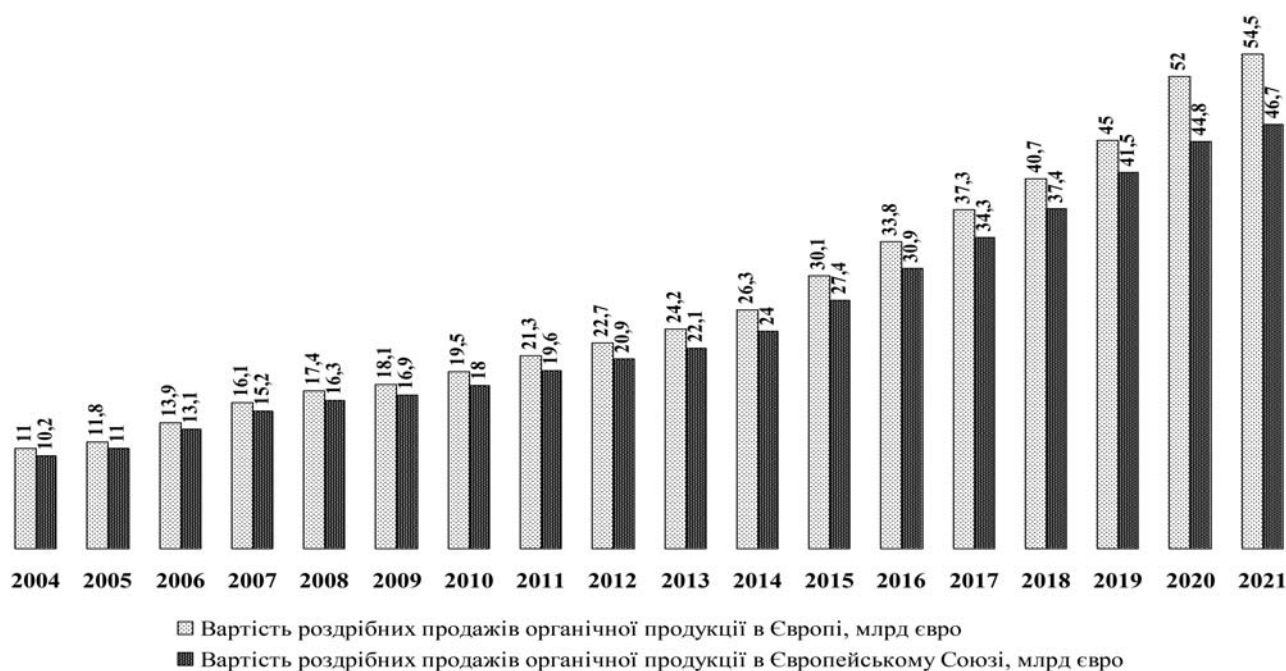

Рис. 1. Динаміка вартості роздрібних продажів органічної продукції в Європі, зокрема в країнах Європейського Союзу, у 2004–2021 роках

Джерело: розраховано за даними Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/en/>

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є розгляд теоретико-прикладних аспектів становлення ринку органічної продукції аквакультури та обґрунтування пріоритетних напрямів удосконалення регуляторного впливу на даний ринок з врахуванням ендегенних та екзогенних викликів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Світовий, в тому числі європейський ринок органічної продукції в останні десятиліття відзначається підвищеним рівнем динамізму з огляду на формування нової глобальної природоохоронної архітектури, яка передбачає створення планетарної системи регулювання кліматичних змін, досягнення Цілей сталого розвитку, затверджених ООН, збереження та примноження біорізноманіття, популяризацію здорового способу життя та інклюзивного розвитку. Фактично в масштабі Європи вже інституційно сформування ринок органічної продукції, який відзначається специфічними кон'юнктурними коливаннями з огляду на останні тренди в соціально-економічному піднесенні країн Старого Світу та зміну уподобань населення даного континенту.

Якщо у 2004 році вартість роздрібних продажів органічної продукції у Європі складала 11 млрд євро, у 2008 році — 17,4 млрд євро, у 2012 році — 22,7 млрд євро, у 2016 році — 33,8 млрд

євро, у 2019 році — 45 млрд євро, то у 2021 році — 54,5 млрд євро (рис. 1). Тобто у 2021 році порівняно з 2004 роком вартість роздрібних продажів органічної продукції у Європі зросла майже у 5 разів. Також чітко виражений висхідний тренд в динаміці вартості роздрібних продажів органічної продукції спостерігається в країнах Європейського Союзу. Зокрема, у 2021 році в країнах Європейського Союзу порівняно з 2004 роком вартість роздрібних продажів органічної продукції зросла у 4,6 разу.

Підвищення рівня благополуччя широкого загалу населення країн Європи, в першу чергу Європейського Союзу, зокрема рівня платоспроможності громадян країн Старого Світу, призвело до суттєвого збільшення вартості роздрібних продажів органічної продукції. Це у свою чергу дало значний поштовх розвитку підприємницьких структур, в першу чергу фермерських господарств, котрі спеціалізуються на виробництві органічної продукції. Позитивна динаміка роздрібних продажів на ринках органічної продукції Європейського Союзу відкриває значні можливості перед українськими виробниками органічного продовольства. За умови створення державою необхідних інституційних умов для імплементації вимог ЄС, котрі стосуються стандартизації, сертифікації та маркування органічної продукції, українські товаровиробники отримають додаткові ніші для збуту своєї продукції,

отриманої на основі використання органічних технологій.

Перспективним напрямом нарощення експортного потенціалу продукції органічного походження слід розглядати введення додаткових потужностей у сфері органічної аквакультури. Органічна продукція аквакультури є більш привабливою для споживачів, оскільки вона: корисна для здоров'я та екологічно безпечна; має кращу якість; не містить у собі генетично модифікованих організмів, токсичних та шкідливих речовин; не містить шкідливих залишків штучних стимуляторів росту, лікарських препаратів та антибіотиків, що не дозволяються у органічному рослинництві та тваринництві; не містить хвороботворних мікроорганізмів, паразитів та алергенів; зберігає поживні речовини та натуральний склад при переробці, оскільки використовуються лише натуральні методи переробки [4, с. 78—79].

Згідно Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції основою виробництва органічної продукції аквакультури виступає заборона застосування генетично модифікованих організмів, похідних генетично модифікованих організмів або продуктів, вироблених генетично модифікованими організмами, крім ветеринарних препаратів; зведення до мінімуму використання ресурсів, що не відновлюються, і продуктів несільськогосподарського походження [6].

Розширення масштабів виробництва органічної продукції аквакультури для сільських територій, котрі виступають основним ареалом рибогосподарської діяльності, має значний синергетичний ефект. Тому для сільських територій виробництво органічної продукції аквакультури має низку економічних, екологічних та соціальних переваг. Економічні переваги полягають у тому, що введення додаткових потужностей у сферу виробництва органічної продукції аквакультури призведе до зрушень у сільській економіці в сторону диверсифікації виробничо-господарської діяльності та підвищення вагомості несільськогосподарських видів діяльності. До екологічних переваг органічного виробництва продукції аквакультури відносяться: збереження довкілля в процесі виробництва; охорона водних джерел від забруднення. Соціальні переваги органічного виробництва полягають у створенні додаткових робочих місць у сільській місцевості й нових перспектив для малих та середніх фермерських господарств, збільшенні життєздатності сільських громад [4, с. 78].

Прикметною рисою забезпечення нарощення обсягів виробництва органічної продукції аквакультури є дотримання жорстких сертифікаційних вимог, зокрема щодо створення умов для функціонування суб'єктів бізнесу у сфері органічної аквакультури та щодо вирощування тварин аквакультури на органічній основі. Зокрема, рибогосподарські підприємства мають розміщуватися у місцях, не забруднених продуктами або речовинами, не дозволеними до використання в органічному виробництві, або забруднювачами, які поставили б під загрозу органічну якість продуктів. Забороняється формувати аквакультурні комплекси з системою рециркуляції замкненого циклу. Органічна аквакультура повинна також ґрунтуватися на вирощуванні молодняка, який походить з органічного маточного стада та з органічних виробничих підрозділів, а для репродукції мають використовуватися переважно природні методи. Для виробництва органічної продукції аквакультури заборонено використовувати гормони або подібні речовини, активатори росту і синтетичні амінокислоти [8]. Дотримання перерахованих сертифікаційних вимог потребує додаткових інвестиційних вливань, а також додаткового фінансування поточних витрат на утримання та обслуговування мережі об'єктів аквакультури для налагодження виробництва органічної продукції.

Більше того, вихід на європейський ринок органічної продукції аквакультури потребує виконання українськими виробниками спеціальних вимог Європейського Союзу. Такими спеціальними вимогами виступають: обмеження максимальної щільності посадки; вимоги до якості води; правила щодо збереження біорізноманіття і заборони використання штучних гормонів для штучного нересту; вимоги використання органічних кормів, які можуть бути доповнені кормами з ферм сталого розвитку [1]. Виконання спеціальних вимог Європейського Союзу українськими виробниками органічної продукції аквакультури залежить від того, наскільки регуляторний механізм стимулювання нарощення потужностей в органічному секторі аквакультури підвищуватиме мотивацію товаровиробників щодо проведення сертифікації, стандартизації та маркування продукції для виходу на ринки країн Старого Світу. Вагомого значення набуває також гармонізація норм технічного регулювання України та Європейського Союзу.

У Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та зат-

вердженому операційному плані заходів з її реалізації у 2023—2025 роках [7] розвитку органічного сегменту аквакультури приділена незначна увага і акцент в основному робиться на оптимізації законодавчої бази розвитку органічної аквакультури. Виходячи з базових трендів розвитку індустрії виробництва органічної продукції та становлення ринків органічних продуктів в Європейському Союзі, введення додаткових потужностей у вітчизняну органічну аквакультуру має стати одним з основних пріоритетів розвитку національного рибогосподарського комплексу. Тим більше, що поглиблення децентралізації влади та зміщення акцентів у регуляторному впливі на підприємницьку діяльність на рівень місцевого самоврядування створюють передумови для стимулювання розвитку органічної аквакультури на рівні територіальних громад, в першу чергу сільських.

Також розвиток органічної аквакультури має стати одним з пріоритетів використання коштів спеціального фонду розвитку рибного господарства, доцільність створення котрого актуалізувалася в останні роки. У даному контексті доцільно інституціоналізувати механізм бюджетної компенсації суб'єктам рибогосподарського підприємництва, котрі впроваджують технології органічної аквакультури, частини витрат, пов'язаних з сертифікацією та маркуванням органічної продукції. Необхідно також застосовувати комплекс бюджетних преференцій для суб'єктів підприємницької діяльності, котрі спеціалізуються на виробництві органічної кормової бази, яка дасть змогу виконати спеціальні вимоги, котрі пред'являються в Європейському Союзі до суб'єктів органічної аквакультури.

Поряд із застосуванням комплексу бюджетно-податкових інструментів державної підтримки виробництва органічної продукції аквакультури доцільно сформулювати інституційне підґрунтя для використання методів грошово-кредитної підтримки, котра полягає у використанні коштів спеціальних бюджетних фондів для компенсації фінансово-кредитним установам частини процентних ставок за кредитні ресурси, котрі освоюються суб'єктами рибогосподарського підприємництва для розбудови інфраструктури виробництва органічної продукції аквакультури.

Виходячи з того, що для окремих сільських територій розвиток аквакультури виступає однією з основних структуроутворюючих ланок місцевої економіки, місцеве самоврядування

має використати існуючі можливості щодо реалізації угод публічно-приватного партнерства в частині розбудови інфраструктури виробництва органічної продукції аквакультури. Пріоритет необхідно надавати тим формам публічно-приватного партнерства, котрі передбачають входження органів публічної влади, суб'єктів рибогосподарського підприємництва та освітньо-наукових і фінансово-кредитних установ у нестатутні об'єднання кластерного типу.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Одним з пріоритетів розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу індустрії органічних виробництв виступає нарощення обсягів виробництва органічної продукції аквакультури. Також введення додаткових потужностей у сегмент аквакультури, котрий базується на використанні органічних технологій, кумулятивним чином відображається на експортному потенціалі національного рибогосподарського комплексу в цілому з огляду на останні тренди на європейському ринку органічної продукції. Прикметною рисою активізації діяльності, пов'язаної з налагодженням виробництва органічної продукції аквакультури, є вищий рівень питомих витрат порівняно з традиційним веденням аквакультури, оскільки на органічні технології необхідно переводити весь продуктовий ланцюг: від вирощування молодняка, який походить з органічного маточного стада, і виробництва кормів до переробки рибної продукції. Доцільність прямої та непрямої державної підтримки розвитку виробництва органічної продукції аквакультури впливає також зі значного синергетичного ефекту, котрий виникає у зв'язку з розвитком даного сегмента аквакультури для сільських територій і проявляється в отриманні цими територіями економічних, екологічних та соціальних вигод. Становлення національного ринку органічної продукції аквакультури потребує інституціоналізації інструментарію бюджетно-податкової та грошово-кредитної підтримки суб'єктів рибогосподарського підприємництва, які спеціалізуються на виробництві органічної продукції аквакультури. Додаткових імпульсів для розвитку виробництв органічної продукції аквакультури надасть створення нестатутних об'єднань кластерного типу на основі консолідації ресурсних та організаційних можливостей місцевого самоврядування та приватного бізнесу.

Література:

1. Вимоги ЄС до органічної продукції. [Електронний ресурс]. URL: <https://export.gov.ua/good/review/290>

2. Гафурова О.В. Законодавство про органічну аквакультуру: деякі проблеми реалізації. Право. Людина. Довкілля. 2020. № 1. С. 27—35.

3. Гончарова О.В. Технологічні аспекти отримання органічної продукції в аквакультурі. Матеріали I-ої міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні проблеми раціонального використання водних біоресурсів". 15—18 травня 2020 року. Київ. С. 67—70.

4. Дюдяєва О.А. Стан гармонізації законодавства України в сфері виробництва органічної продукції аквакультури з європейськими нормами. Водні біоресурси та аквакультура. 2021. Випуск № 1. С. 62—85.

5. Кіншак Д.А. Сучасні підходи до формування ринку органічної продукції аквакультури в умовах глобальних трансформацій. Новітні інструменти формування сукупної пропозиції на рибу та інші водні біоресурси в умовах глобальних продовольчих викликів. Збірник тез доповідей II Міжнародного науково-практичного семінару. К. НУБіП України, 2021. С. 35—36.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. №970 "Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції" [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text>

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 травня 2023 р. №402-р "Про схвалення Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках" [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text>

8. Сертифікація аквакультури та водоростей. [Електронний ресурс]. URL: <https://organicstandard.ua/services/inspectionandcertification/aquaculture-and-seaweeds>

9. Федчишин Д.В., Ігнатенко І.В. Органічне виробництво продукції аквакультури в Україні: особливості та перспективи. Право і суспільство. 2021. № 6. С. 138—145.

References:

1. EU (2023), "EU requirements for organic products", available at: <https://export.gov.ua/good/review/290> (Accessed 25 Aug 2023).

2. Hafurova, O.V. (2020), "Legislation about organic aquaculture:some realization of problems", Pravo. Liudyna. Dovkillia, vol. 1, pp. 27—35.

3. Honcharova, O.V. (2020), "Technological aspects of obtaining organic products in aquaculture", Materialy I-oi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Suchasni problemy ratsional'noho vykorystannia vodnykh biore-sursiv" [Materials of the 1st international scientific and practical conference "Modern problems of the rational use of aquatic biological resources"], Kyiv, Ukraine, pp. 67—70.

4. Diudiaieva, O.A. (2021), "The state of the harmonization of Ukrainian legislation with european norms in the field of the production of organic aquaculture", Vodni bioresursy ta akvakul'tura, vol. 1, pp. 62—85.

5. Kinschak, D.A. (2021), "Modern approaches to the formation of the market for organic aquaculture products in the conditions of global transformations", Novitni instrumenty formuvannia suкупnoi propozyzii na rybu ta inshi vodni bioresursy v umovakh hlobal'nykh prodovol'chych vyklykiv. Zbirnyk tez dopovidej II Mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho seminaru [The latest tools for forming the aggregate supply of fish and other aquatic biological resources in the context of global food challenges. A collection of abstracts of reports of the II International Scientific and Practical Seminar], NUBiP Ukrainy, Kyiv, Ukraine, pp. 35—36.

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "On approval of the Procedure (detailed rules) of organic production and circulation of organic products", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text> (Accessed 25 Aug 2023).

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Order "On the approval of the Strategy for the development of the fishery sector of Ukraine for the period up to 2030 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2023—2025", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text> (Accessed 25 Aug 2023).

8. Organic Standard (2023), "Certification of Aquaculture and Seaweed Production", available at: <https://organicstandard.ua/services/inspectionandcertification/aquaculture-and-seaweeds> (Accessed 25 Aug 2023).

9. Fedchyshyn, D.V. and Ihnatenko, I.V. (2021), "Organic production of aquaculture products in Ukraine: features and prospects", Pravo i suspil'stvo, vol. 6, pp. 138—145.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2023 р.